

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка**

**Історичний факультет
Кафедра філософії та політології**

СОЦІОЛОГІЯ

Методичні рекомендації для підготовки до навчальних занять
із «Соціології» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальності 052 Політологія

Житомир – 2021

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(Протокол № 20 від 29.10.2021 року)*

Укладачі:

Людмила ГОРОХОВА – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ярослав ТЕЛЕШУН – кандидат політичних наук, доцент кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Рецензенти:

Микола КОЗЛОВЕЦЬ – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ірина ПАНЧУК – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Вікторія МЕЛЬНИЧУК – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету.

Методичні рекомендації для підготовки до навчальних занять із «Соціології» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 052 Політологія / Людмила Горохова, Ярослав Телешун – Житомир: Видавництво ЖДУ імені Івана Франка, 2021. – 56 с.

©Горохова Людмила, 2021

©Телешун Ярослав, 2021

© Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2021

ВСТУП

Соціологія є інтегративною наукою, що має міждисциплінарний характер і базується на знаннях з соціальної філософії, культурології, соціальної психології і педагогіки, політології, правознавства й економічної науки та ін.

Предметом вивчення освітньої компоненти є основні питаннями соціології як науки про суспільство та проблеми сучасного суспільства як соціальної реальності. Соціологічний практикум передбачає проведення дослідження на одну із запропонованих тем; формування навичок діагностування, виконання прогностичних і прикладних функцій як на рівні мікросоціальних процесів, так і на макрорівні їх функціонування.

Метою вивчення курсу є ознайомлення студентів із основними питаннями соціології як науки про суспільство та проблемами сучасного суспільства; формування у майбутніх фахівців соціологічного мислення і культури; розвиток розуміння сутності й змісту складних соціологічних явищ і процесів, що відбуваються у сучасному суспільстві, у виявленні причин та джерел їх виникнення; усвідомлення природи різних соціальних конфліктів та пошук адекватних шляхів їх подолання і вирішення; допомога в прийнятті й реалізації ефективних управлінських рішень, спрямованих на нормальне функціонування і подальший розвиток соціальних об'єктів та інститутів; соціологічний практикум передбачає формування навичок проведення соціологічних досліджень на різних рівнях функціонування сучасного суспільства.

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є:

- розкриття загального та особливого в основних проблемах соціологічної науки, з урахуванням специфіки напряму підготовки фахівців;
- послідовний і водночас проблемний виклад основних питань соціологічної науки;
- подолання дублювання з іншими суспільними науками і зосередження на суто соціологічних проблемах, керуючись їх актуальністю та доцільністю для сучасного суспільного життя в Україні;
- навчання студентів розуміти та розрізняти принципи і закони взаємодії людей;
- формування навичок дослідження сучасної соціальної реальності, що складається з різноманітних страт, груп та об'єднань людей з різними життєвими звичками, способами відчувати й інтерпретувати навколишній світ, з різними можливостями впливати на перебіг подій.

Вивчення курсу передбачає формування у здобувачів вищої освіти таких *компетентностей та програмних результатів навчання*:

- ✓ здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у політичній сфері, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням теорій та методів політичної науки;
- ✓ знання предметної області та розуміння професійної діяльності;

- ✓ здатність спілкуватися іноземною мовою;
- ✓ здатність бути критичним і самокритичним;
- ✓ здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності);
- ✓ здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології;
- ✓ здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- ✓ здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки;
- ✓ здатність застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки;
- ✓ здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах;
- ✓ здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності;
- ✓ здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування;
- ✓ здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні;
- ✓ здатність застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності;
- ✓ здатність конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням сучасних методів, технологій та інструментарію політичного аналізу;
- ✓ здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефаківців;
- ✓ здатність планувати та здійснювати власне наукове дослідження, присвячене аналізу явищ і процесів суспільно-політичного життя, питань європейської та євроатлантичної інтеграції;
- ✓ здатність створювати належний психологічний клімат в команді, виявляти шляхи оптимізації управління груповою діяльністю, формувати і підтримувати психологічну готовність групи до виконання професійних обов'язків;
- ✓ здатність пізнання особливостей функціонування механізмів взаємодії людини і локальної спільноти, інститутів політичної системи на

локальному, регіональному та національному рівнях, вміння аналізувати питання європейської та євроатлантичної інтеграції;

✓ розуміння предметної області, етичних та правових засад професійної діяльності;

✓ вміння аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування;

✓ вміння аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні;

✓ вміння конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням сучасних методів, технологій та інструментарію політичного аналізу;

✓ вміння використовувати інформаційні і комунікаційні технології для отримання, обробки, презентації, збереження й передачі інформації;

✓ у процесі вивчення освітньої компоненти у здобувачів вищої освіти формуються також соціальні навички, зокрема: *комунікативні або навички спілкування* (під час групової роботи, ведення дискусії щодо проблемних питань суспільно-політичного життя сучасного суспільства на лекційних та практичних заняттях); *ораторські або вміння виступати публічно та презентаційні навички* (під час виступу з інформаційними повідомленнями, доповідями та презентаціями проєктів); *уміння працювати в команді* (під час виконання групових завдань, в процесі підготовки й проведення соціологічного дослідження); *гнучкість та адаптивність* (під час виконання завдань самостійної роботи); *особистісні якості* (креативність, критичне мислення, здатність до саморозвитку під час роботи над проблемними, творчо-фаховими завданнями, в процесі підготовки до підсумкових модульних робіт).

Освітня компонента «Соціологія» викладається на I курсі, в I семестрі.

На вивчення освітньої компоненти відводиться 165 годин, 5,5 кредитів ECTS.

Форма проведення занять: лекційні та практичні/семінарські заняття.

У процесі підготовки до занять варто використовувати не лише рекомендовані джерела та літературу, а й нові, доступні в бібліотеці та мережі Інтернет; інформацію із періодичних видань, теле- і радіопередач, статистичні результати соціологічних, психологічних, політологічних досліджень. Проведення *соціологічного практикуму* передбачає виконання дослідження на одну із запропонованих тем або на власну тему.

Для ефективної перевірки рівня засвоєння студентами знань, умінь та навичок з навчальної дисципліни використовують різні методи і форми контролю, зокрема такі як: усний контроль (усне опитування), письмовий контроль, тестовий контроль, самоконтроль, самооцінка, бліц-опитування, твір-есе, рольові ігри, перевірка рівня засвоєння тем, винесених на самостійне опрацювання, а також індивідуальні та фронтальні перевірки як форми контролю й підсумкові (екзамен).

Структура освітньої компоненти

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Всього	У тому числі					Всього	У тому числі				
		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття		Лекції	Практичні/Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Індивідуальні заняття
Модуль 1. Історія та теорія соціології												
Тема 1. Соціологія як наука про суспільство	6	2	2	–	2		–	–	–	–	–	–
Тема 2. Становлення та основні етапи розвитку соціології	6	1	2	–	3		–	–	–	–	–	–
Тема 3. Класичний тип науковості в соціології	6	1	2	–	3		–	–	–	–	–	–
Тема 4. Суспільство : сутність, типи, тенденції розвитку	6	2	-	–	4		–	–	–	–	–	–
Тема 5. Соціальна структура суспільства. Соціальні спільноти та інститути.	6	1	1	–	4		–	–	–	–	–	–
Тема 6. Соціальна мобільність та соціальна стратифікація	6	1	1	-	4							
Тема 7. Соціологія особистості. Особистість у системі соціальних зв'язків	6	2	2	–	2		–	–	–	–	–	–
Тема 8. Соціологія сім'ї. Демографічні процеси.	6	-	2	–	4		–	–	–	–	–	–
Тема 9. Соціологія молоді	6	-	2		4							
Тема 10. Соціальна девіація та соціальний контроль. Соціальна маргінальність	6	2	2	–	2		–	–	–	–	–	–
Тема 11. Соціологія культури	6	-	2		4							
Тема 12. Етносоціологія та етносоціальні процеси	6	-	2		4							
Тема 13. Соціологія громадської думки. Масові комунікації в	6	2	2	–	2		–	–	–	–	–	–

системі суспільних відносин												
Тема 14. Соціологія праці та управління	6	-	2		4							
Тема 15. Соціологія політики	6	-	2	–	4		–	–	–	–	–	–
Разом за модулем 1	90	14	26	–	50		–	–	–	–	–	–
Модуль 2. Соціологічний практикум												
Тема 16. Конкретно-соціологічне дослідження: сутність, види та етапи проведення	15	2	4	–	9	–	–	–	–	–	–	–
Тема 17. Методи збору, аналізу та інтерпретації соціологічної інформації	15	2	4	–	9	–	–	–	–	–	–	–
Тема 18. Звіт та практичні рекомендації	15	2	4	–	9	–	–	–	–	–	–	–
Тема 19. КСД в практичній діяльності політолога	15	2	4	–	9	–	–	–	–	–	–	–
Тема 20. Специфіка виконання соціологічних досліджень в сучасних умовах	15	2	4	–	9	–	–	–	–	–	–	–
Разом за модулем 2	75	10	20	–	45	–	–	–	–	–	–	–
Усього годин	165	24	46	–	95	–	–	–	–	–	–	–

МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ СОЦІОЛОГІЇ

Тема. Соціологія як наука про суспільство

План

1. Об'єкт, предмет і структура соціології. Категорії, закони і методи соціологічної науки.
2. Функції та актуальні завдання вітчизняної соціологічної науки.
3. Наукові школи в соціології.
4. Основні напрямки сучасної соціології.
5. Місце соціології в системі суспільствознавства.

Основні поняття й категорії : соціальне, об'єкт соціології, предмет соціології, соціологічна уява, структура соціології, загально соціологічна теорія, спеціальні та галузеві соціологічні теорії, конкретно-соціологічні дослідження, теоретична соціологія, емпірична соціологія, фундаментальна соціологія, прикладна соціологія, макро- і мікросоціологія, соціальні закони, категорії соціології, методи соціології, функції соціології, структурний функціоналізм, теорії соціального конфлікту, концепція соціального обміну, феноменологічна соціологія.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ П. Сорокін про предмет і завдання соціології.
- ✓ Наукові дискусії про предмет соціології.
- ✓ Психологічні школи в соціології (кінець XIX – пол. XX ст.).
- ✓ Теорії соціального конфлікту.
- ✓ Концепція соціального обміну в соціології.
- ✓ Феноменологічна соціологія як напрям сучасної соціологічної думки.

Питання для самостійного опрацювання

1. Проблема поєднання природничого та гуманітарного підходів до пізнання у соціології.
2. Роль соціології в аналізі та осмисленні суспільних явищ і процесів.
3. Значення соціології у формуванні світогляду фахівця-професіонала.
4. Ознайомтеся з уривком із праці П. Бергера «Приглашение к социологии» (У кн. : Человек и общество. Хрестоматия / Под ред. С. А. Макеева. – К. : Ин-т социологии НАН Украины, 1999. – С. 7-16). З'ясуйте та законспекуйте її основну думку.

Контрольні запитання та завдання:

1. Чим обумовлені дискусії щодо предмета, структури й функцій соціології?
2. У чому полягає основна відмінність предмет соціології від предметів інших суспільних наук?

3. Чи є соціологія універсальною соціальною наукою? Відповідь обґрунтуйте.
4. У чому полягає специфіка соціологічного підходу до вивчення суспільства і соціальних явищ?
5. Чи потрібна соціологія суспільству в сучасних умовах?
6. Проаналізуйте і з'ясуйте відмінності у визначеннях поняття «соціальне».
7. Основні ознаки структурування соціологічного знання?
8. Макро- і мікросоціологія та її роль у дослідженні суспільних процесів.
9. За якими критеріями класифікують соціальні закони?
10. Що є основою формування соціологічного світогляду?
11. Проаналізуйте та обґрунтуйте соціальну обумовленість користування мобільними телефонами в сучасних умовах.
12. Завдання сучасної вітчизняної соціології та перспективи її розвитку.

Література:

1. Головаха Є. Соціологічне знання : специфіка, критерії науковості та перспектива розвитку // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 1. – С. 5-20.
2. Загальна соціологія: [хрестоматія] / концепція, упоряд., перекл. А.В. Фурман, В.С. Біскуп, О.С Морщакова. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 354 с.
3. Лапин Н. И. Когда и как Огюст Конт ввел термин *sociologie* // Социологические исследования. – 2003. – № 4. – С. 25-33.
4. Мартен Д., Мецжер Ж.-Л., П'єр Ф. Метаморфози світу : Соціологія глобалізації; Пер. з фр. Є. Марічева. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2005.
5. Погрібна В. Сучасний стан і проблеми розвитку соціології як передумова створення її нових галузевих напрямів // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2010. – № 1. – С. 163-174.
6. Роль наук про суспільство у розробленні стратегії економічного і соціального розвитку України та її політичного устрою // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2010. – № 1. – С. 197-215.
7. Соціологія і суспільство сьогодні. Матеріали II міжнародних соціологічних читань пам'яті Н. В. Паніної / За наук. ред. Є. І. Головахи та О. Г. Стегнія. – К. : Інститут соціології НАНУ, 2009. – 230 с.
8. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М.А. Козловець, В.О. Федоренко, І.В. Копитова ; за заг. ред. М.А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – С. 8-125.
9. Тарасенко В. Глобалізація і соціологія // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 8-10.
10. Тарасенко В. Соціологія на шляху до нової якості – інтелектуального глобалізму // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2012. – № 4. – С. 216.

Тема. Становлення та основні етапи розвитку соціології

План

1. Основні етапи розвитку соціологічного знання. Протосоціологія.
2. Передумови виникнення соціології як самостійної науки. О. Конт як засновник соціології.
3. Позитивізм і натуралізм у соціології.
4. Органічна теорія Г. Спенсера.

Основні поняття й категорії: парадигма, соціальний факт, соціальна дія, розуміюча соціологія, ідеальні типи, раціоналізм і раціональність, механічна та органічна солідарність, ціннісний підхід, формальна школа, емпірична соціологія, структурний функціоналізм, конфліктний підхід, неомарксизм.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Творчість гуманістів Відродження, їх значення для розвитку соціального пізнання.
- ✓ Психологічні школи в соціології (кінець XIX – пол. XX ст.).
- ✓ Соціологічні ідеї консерватизму, лібералізму та утопічного соціалізму.

Питання для самостійного опрацювання

1. Розвиток соціального знання у Стародавньому світі.
2. Соціологічна думка Середньовіччя та епохи Відродження.
3. Соціальне знання та емпіричні дослідження Нового часу (XVII – початок XIX ст.).
4. Сутність теорій соціологічного психологізму. Зміст поняття «біхевіоризм».

Контрольні запитання та завдання:

1. Що таке протосоціологія?
2. Сутність первісних уявлень про суспільство?
3. Міф і епос: спільне та відмінне?
4. Обґрунтуйте сутність теорії «соціальної стратифікації» Платона і теорії «середнього класу» Арістотеля.
5. Чи мав вплив перехід від рабовласницького до феодального суспільства на зміну світоглядної парадигми?
6. У чому полягає зміст і значення вчень про «природне право» та «суспільний договір»?
7. Формування натуралістичної орієнтації в розвитку соціальної науки під впливом поглядів Ш. Монтеск'є.
8. Охарактеризуйте передумови виникнення соціології як науки.
9. Роль О. Конта у становленні соціології. «Закон трьох стадій» як об'єктивний закон розвитку суспільства.

10. Охарактеризуйте сутність основних напрямків натуралістичної соціології.
11. У чому відмінність соціологічних вчень О. Конта і Г. Спенсера?
12. Місце і роль географічної школи в соціології.
13. Охарактеризуйте вплив позитивістської соціології на розвиток суспільних наук.
14. Спільне і відмінне у марксизмі та еволюціонізмі.

Література:

1. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки / Пер. з фр. Г. Філіпчука. – К. : Юніверс, 2004.
2. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. – К. : Основи, 1994.
3. Вебер М. Соціологія. Загальносоціологічні аналізи. Політика. – К. : Основи, 1998.
4. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.). – К., 1993.
5. Макеев С. Огюст Конт : біля витоків соціологічної уяви // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 2. – С.184-198.
6. Маркс К. До критики політичної економії. Передмова // Маркс К., Енгельс Ф. – Твори. – Т. 13. – С. 6–7.
7. Маркузе Г. Структура інстинктів і суспільство : Філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда – К., 2010.
8. Мельніков А. Екзистенціальний поворот у сучасній соціології [Текст] / Андрій Мельніков // Соціологія : теорія, методи, маркетинг : наук.-теорет. часопис. – 2011. – N 2. – С. 160-163
9. Соціологічна теорія : традиції та сучасність : Курс лекцій : Навчальний посібник (В. Тарасенко, В. Танчер, А. Ручка. – К. : НАН України; Ін-т соціології; Вища школа соціології при ІС НАН України, 2007. – 263 с.
10. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.
11. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

Тема. Класичний тип науковості в соціології

План

1. Матеріалістична соціологія К. Маркса.
2. Соціологічна концепція Е. Дюркгейма.
3. «Розуміюча» соціологія М. Вебера та її основні положення.
4. Німецька формальна соціологія (Г. Зіммель, Ф. Тьонніс).
5. Соціологічні теорії і парадигми (середина ХХ – початок ХХІ ст.)

Основні поняття й категорії: парадигма, соціальний факт, соціальна дія, розуміюча соціологія, ідеальні типи, раціоналізм і раціональність, механічна та органічна солідарність, ціннісний підхід, формальна школа, емпірична соціологія, структурний функціоналізм, конфліктний підхід, неомарксизм, теорія соціального обміну, феноменологічна соціологія, символічний інтеракціонізм, теорія ролей, етнометодологія, Французька соціологічна школа, Чиказька школа, Колумбійська школа, Гарвардська школа, Франкфуртська школа, неофункціоналізм, інтегральна соціологія, теорія соціальної структуризації, світо-системний аналіз, Хотторнські експерименти.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ «Інтегральна» соціологія П. Сорокіна.
- ✓ Емпірична соціологія: становлення, етапи розвитку та основні школи.
- ✓ Теорія структуризації Е. Гідденса.
- ✓ Світо-системний аналіз І. Валлерстайна.
- ✓ Розвиток соціологічної думки в Росії у др. пол. XIX – поч. XX ст.

Питання для самостійного опрацювання

1. Соціологічна парадигма обміну Дж. Хоманса.
2. Політична соціологія (Г. Моска, В. Парето).
3. Неомарксизм.
4. Соціологія повсякденності. Драматургічна версія повсякденної реальності.
5. Постмодерністська соціологія.
6. Аналітична соціологія XX-XXI століть.

Контрольні питання та завдання:

1. У чому особливість класичного періоду в розвитку соціології?
2. У чому суть методу «соціологізму» Е. Дюркгейма?
3. Яку роль у соціальній теорії Е. Дюркгейма відіграє його теорія соціальних фактів?
4. У який спосіб, на думку Е. Дюркгейма, соціальна солідарність пов'язана із суспільним розподілом праці?
5. У чому суть «нормального» і «патологічного» стану суспільства за Е. Дюркгеймом? Що таке «аномія»?
6. Хто є автором методу розуміння і ставлення до цінностей? У чому суть цього методу?
7. Що таке соціальна дія за М. Вебером? Яку класифікацію дій він запропонував?
8. Що є рушієм суспільного прогресу в позитивістській, «розуміючій», марксистській, формальній, антипозитивістській соціології?
9. Назвіть пріоритетні дослідження російських соціологів початку XX ст.

10. Які причини зумовили інтенсивний розвиток емпіричної соціології в ХХ ст.?

11. За якими критеріями можна класифікувати сучасні соціологічні теорії?

12. Охарактеризуйте сутність функціоналізму та назвіть його основних представників. Порівняйте погляди Т. Парсонса і Р. Мертона.

13. На підставі чого Т. Парсонс визначав систему соціальної дії як відкриту систему?

14. Розкрийте основні положення конфліктної теорії. Порівняйте погляди К. Маркса і Р. Дарендорфа.

15. Які в соціологічній теорії конфліктів визначаються типи соціальних систем залежно від їх відношення до конфліктів?

16. Охарактеризуйте основні ідеї теорії соціального обміну.

17. Опишіть ідеї символічного інтеракціонізму та теорії ролей. Який зміст поняття «узагальнений інший»?

18. У чому полягає сутність феноменологічної соціології? Що містить у собі поняття «інтерсуб'єктивний соціальний світ» (за А. Шюцом)?

19. Яка відмінність існує між етнометодологією та іншими соціологічними парадигмами? Яким чином відбувається конструювання соціальної реальності (за Г. Гарфінкелем).

20. Охарактеризуйте контекстуальні відмінності сучасних соціологічних теорій.

Література:

1. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки / Пер. з фр. Г. Філіпчука. – К. : Юніверс, 2004.

2. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. – К. : Основи, 1994.

3. Вебер М. Соціологія. Загальносоціологічні аналізи. Політика. – К. : Основи, 1998.

4. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.). – К., 1993.

5. Макеев С. Огюст Конт : біля витоків соціологічної уяви // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 2. – С.184-198.

6. Маркс К. До критики політичної економії. Передмова // Маркс К., Енгельс Ф. – Твори. – Т. 13. – С. 6–7.

7. Маркузе Г. Структура інстинктів і суспільство : Філософське дослідження вчення Зигмунда Фрейда – К., 2010.

8. Мельніков А. Екзистенціальний поворот у сучасній соціології [Текст] / Андрій Мельніков // Соціологія : теорія, методи, маркетинг : наук.-теорет. часопис. – 2011. – N 2. – С. 160-163

9. Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ століття : Посібник. – К. : Либідь, 1996.

10. Ручка А. А., Танчер В. В. Очерки истории социологической мысли. – К. : Наукова думка, 1992.

11. Ручка А. О., Танчер В. В. Курс історії теоретичної соціології. – К. : Наукова думка, 1995.

12. Соболевська М. Неофункціоналістські та постструктуралістські теорії в сучасній соціології : Навчальний посібник. – К., 2010.

13. Соціологічна теорія : традиції та сучасність : Курс лекцій : Навчальний посібник (В. Тарасенко, В. Танчер, А. Ручка. – К. : НАН України; Ін-т соціології; Вища школа соціології при ІС НАН України, 2007. – 263 с.

14. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.

15. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

Тема. Соціальна структура суспільства. Соціальні спільноти та інститути. Соціальна мобільність та соціальна стратифікація

План

1. Соціальна структура суспільства : поняття, основні елементи та види.
2. Соціальні спільноти, їх типологія та основні характеристики.
3. Соціальні групи. Види соціальних груп.
4. Соціальні інститути та їх роль в життєдіяльності суспільства.
5. Соціальна організація : сутність, структура, типологія. Управління організаціями в сучасних умовах.
6. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність.

Основні поняття й категорії : соціальна структура, види соціальної структури, клас, соціальна верства, середній клас, прошарок, еліта, соціальна стратифікація, соціальна мобільність, міграція, маргінальність, маргінали, соціальна диференціація, соціальна поляризація, соціальна нерівність і рівність, інтеграція соціальної структури, номенклатура, соціальна спільнота, масова соціальна спільнота, соціальна група, первинна і вторинна соціальна група, формальна і неформальна група, референтна група, етнічна спільнота, національна спільнота, територіальна спільнота, статусна група, інгрупа, аутгрупа, групова динаміка, інституціоналізація, основні етапи інституціоналізації, соціальний інститут, функції і види соціальних інститутів, дисфункція соціальних інститутів, соціальна організація, формальна і неформальна організація, управління, бюрократія.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Соціальні інститути як механізми соціальних змін.
- ✓ Процеси інституціоналізації в сучасному українському суспільстві.
- ✓ Соціально-поселенська структура.
- ✓ Фермерство як соціально-професійна група.

✓ Соціальні гарантії і проблема безробіття в умовах ринку праці : соціологічний аналіз.

✓ Джерела, фактори і механізми стратифікації.

✓ Середній клас як запорука стабільності суспільства і проблеми його формування в Україні.

✓ Соціально-стратифікаційні процеси в сучасному українському суспільстві.

Питання для самостійного опрацювання

1. Квазігрупи : поняття, їх характерні риси і види.
2. Нераціональна модель організації.
3. Політичні інституції в суспільстві.
4. Економічні інституції в суспільстві.
5. Культурні інституції в суспільстві.
6. Соціальні групи як об'єкти і суб'єкти соціальних взаємин.
7. Студентство як соціально-професійна група.
8. Сучасні соціологічні підходи до стратифікації суспільства.
9. Стратифікаційні моделі соціальної нерівності.
10. Відмінності природної, вимушеної та насильної маргіналізації в сучасних умовах.
11. Бідність у сучасному суспільстві.
12. Соціологічні дослідження середнього класу в Україні.

Контрольні запитання та завдання:

1. Розкрийте зміст поняття «соціальна структура суспільства»?
2. Яку роль відіграє у формуванні соціальної структури відіграє суспільний поділ праці?
3. Сформулюйте у чому відмінність між «соціальним класом», «соціальною групою», «соціальною верствою», «середнім класом».
4. Окресліть основні підходи до визначення чинників і критеріїв стратифікації.
5. Обґрунтуйте можливі співпадіння соціально-стратифікаційної диференціації за майновим та соціокультурним критеріями?
6. Зазначте історичні типи стратифікації та їх основні ознаки?
7. У чому полягає сутність соціальної мобільності? Які її види в сучасних умовах можете окреслити?
8. Охарактеризуйте основні маргінальні групи в сучасній Україні. Які ймовірні тенденції їх розвитку?
9. У чому відмінність між закритим і відкритим суспільствами? Як в них відбувається соціальна мобільність?
10. Обґрунтуйте роль середнього класу у стабілізації суспільства. Які передумови формування середнього класу в українському суспільстві?
11. Окресліть основні тенденції розвитку соціальної структури сучасного суспільства.

12. У вигляді якої з геометричних фігур можна зобразити профіль соціальної нерівності сучасного українського суспільства?

13. Визначте рівень престижності Вашої майбутньої професії та її перспективи.

14. Перерахуйте основні види сучасних соціальних інститутів та окресліть їх функції?

15. Чи існує зв'язок між соціальними групами і соціальними інститутами?

Література:

1. Макеев С. Соціальні інститути : класичні тлумачення й сучасні підходи до визначення // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2003. – № 4.

2. Мельников А. Можливості дослідження ціннісно-нормативних трансформацій українського суспільства з позиції екзистенціальної соціології // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 2. – С. 52-72.

3. Осовський В. Соціальна організація та соціальна інституція // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 3.

4. Петрушина Т., Саєнко Ю. Якість життя – головний критерій стану суспільства // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 2. – С. 117-141.

5. Савельєв Ю. Соціологія в пошуках сутності сучасності : систематизація теорій суспільства модерну і модернізації // Соціологія : теорія, методи, маркетинг : наук.-теорет. часопис. – 2012. – № 3. – С. 45-67.

6. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.

7. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

8. Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності : III Міжнародна науково-теоретична конференція (19-20 травня 2011 року) : зб. матеріалів / за заг. ред. Сауха П.Ю. – Житомир, 2011.

9. Чорний В. Особливості розвитку суспільства // Віче. – 2011. – № 13. – С. 26-29.

Тема. Соціологія особистості. Особистість у системі соціальних зв'язків

План

1. Особистість : поняття, соціальна типологія і структура.
2. Основні концепції особистості, їх загальна характеристика.
3. Статусно-рольова теорія особистості. Поняття рольової напруги і рольового конфлікту.
4. Теорія і практика соціалізації.

Основні поняття й категорії : людина, особа, особистість, індивід, індивідуальність, структура особистості, потреби, інтереси, соціальна активність, соціальна діяльність, соціальна поведінка, установка, спрямованість особистості, життєва позиція, соціальні типи особистості, рольова структура особистості, соціальний статус, статусний набір, вроджений (природний) статус, досягнутий статус, приписуваний статус, змішаний статус, соціальний престиж, соціальна роль, рольовий набір, рольові експектації, рольова напруга, рольовий конфлікт, життєвий шлях, соціалізація, інтеріоризація, адаптація, виховання, соціальне середовище.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Роль середовища і спадковості у формуванні особистості.
- ✓ Особистість і натовп.
- ✓ Соціальна активність людини : сутність та механізми реалізації.
- ✓ Рольова концепція особистості Дж. Міда.
- ✓ Проблеми соціалізації особистості в сучасному світі.
- ✓ Життєвий шлях особистості.
- ✓ Соціалізація та індивідуальна свобода.
- ✓ Агенти та інститути соціалізації.

Питання для самостійного опрацювання

1. Поняття «людина», «індивід», «особа», «індивідуальність», «особистості»: спільне та відмінне.
2. Поняття, роль та види соціалізації.
3. Соціальна психологія посттоталітарного суспільства.
4. Поняття натовпу, його види. Основні форми поведінки натовпу.
5. Поняття масового суспільства. Основні форми поведінки мас.
6. Специфіка гендерної соціалізації в українському соціумі.

Контрольні запитання та завдання:

1. Що вивчає соціологія особистості і чим відрізняється її підхід до особистості від філософії і соціальної психології?
2. Розкрийте зміст і співвідношення понять «людина», «особа», «особистість», «індивід», «індивідуальність».
3. Обґрунтуйте співвідношення соціальної детермінації і соціальної активності особистості?
4. Окресліть основні критерії та показники соціальної активності в сучасних умовах.
5. Охарактеризуйте основні складові структури особистості?
6. Назвіть основні фази і стадії соціалізації особистості в сучасних умовах?
7. Обґрунтуйте сутність понять «соціалізація», «адаптація», «інтеріоризація», «соціальний статус», «соціальна роль», «соціальний престиж».
8. Окресліть основні соціальні ролі сучасного студента.

9. У чому відмінність рольової напруги і рольового конфлікту? Відповідь обґрунтуйте.

10. Обґрунтуйте сутність поняття «феральні люди»? Наведіть приклади.

11. Як соціальні інститути впливають на процеси соціалізації?

12. Визначте головні статуси Ваших батьків і власний головний статус.

Література:

1. Горохова Л. В. Проблема існування сучасної людини крізь призму екзистенціалу страху / Л. В. Горохова // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2010. – Випуск 38. – С. 252 – 258.

2. Жизненный путь личности / Под ред. Л. В. Сохань. – К., 1987.

3. Злобіна О. Категорія «особистість» у системі понять соціологічної теорії // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 121 – 134.

4. Злобіна О. Особистість як суб'єкт соціальних змін. – К. : Інститут соціології НАН України, 2004.

5. Круглий стіл «Особистість у контексті глобалізації» // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 5 – 71.

6. Могильний А. П. Культура і особистість. – К., 2002.

7. Москаленко В. В. Социализация личности / Философский аспект. – К., 1986.

8. Круглий стіл «Особистість у контексті глобалізації» // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 5-71.

9. Слюсар В.М. Вплив соціально-культурної кризи на самореалізацію особистості // Вісник ЖДУ імені Івана Франка. – 2007. – № 32.

10. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.

11. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

Тема. Соціологія сім'ї. Демографічні процеси

План

1. Сім'я як об'єкт соціологічного аналізу. Основні функції сім'ї.
2. Шлюб та сім'я: поняття, сутність, типологія
3. Життєвий цикл та функції сім'ї.
4. Демографічна соціологія та її значення в сучасних умовах.
5. Демографічна криза в Україні: причини та наслідки.

Основні поняття й категорії : шлюб, сім'я, сім'я як соціальний інститут, сім'я як мала соціальна група, сімейно-шлюбні відносини, шлюбна поведінка, сексуальна поведінка, репродуктивна поведінка, функції

сім'ї, історичні форми сім'ї і шлюбу, життєвий цикл сім'ї, егалітарна і авторитарна сім'я, нуклеарна сім'я, складна сім'я, дітоцентристська сім'я, гомогенна і гетерогенна сім'я, молода сім'я, студентська сім'я, сімейні конфлікти, демографія, демографічні процеси, демографічна політика, демографічна ситуація, демографічна криза.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Стан і тенденції розвитку сучасної сім'ї в Україні.
- ✓ Історичні типи і форми шлюбно-сімейних відносин.
- ✓ Соціологічні дослідження мотивації шлюбів і розлучень.
- ✓ Альтернативні форми сім'ї і шлюбу.
- ✓ Демографічна ситуація в Україні.
- ✓ Соціальні фактори формування й становлення молодої сім'ї.
- ✓ Сім'я як суб'єкт і об'єкт соціальної політики.

Питання для самостійного опрацювання

1. Статеві-гендерні характеристики соціуму.
2. Поняття гендеру. Гендерні ролі та стереотипи.
3. Сексуально-гендерна поведінка особистості в суспільстві.
4. Багатодітні сім'ї та їх проблеми.
5. Студентська сім'я в сучасних умовах.
6. Обґрунтуйте що, на Ваш погляд, потрібно зробити для зміцнення сімейно-шлюбних відносин, сім'ї; зменшення розлучень; збільшення народжуваності?

Контрольні запитання та завдання:

1. Чому інститут сім'ї є базовим для всіх суспільств?
2. Охарактеризуйте основні тенденції розвитку сучасної сім'ї?
3. Назвіть основні причини та наслідки розлучень.
4. Які ви знаєте альтернативи шлюбу та сім'ї?
5. Які соціальні функції виконують шлюб і сім'я у суспільстві?
6. Чому шлюб і сім'я належать до найдавніших соціальних інститутів?
7. Охарактеризуйте позитивні та негативні сторони альтернативних форм шлюбу?
8. Які основні чинники впливають на вибір шлюбного партнера?
9. Окресліть чинники які впливають на репродуктивну поведінку людини?
10. Перспективи нуклеарної сім'ї в сучасних умовах?
11. Сутність демографічної політики української держави.
12. Охарактеризуйте вплив кризової ситуації в економіці України на стан сімейного життя?
13. Розкрийте динаміку розвитку соціально-демографічної структури сучасного вітчизняного суспільства.

Література:

1. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2009-2015 роки // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/41-2009-%D0%BF>
2. Законодавче забезпечення молодіжної політики в Україні // <http://old.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/21.htm>
3. Ничипоренко С. В. Молодіжна сімейна політика в Україні. – Умань : Видавець «Сочінський», 2011.
4. Паніна Н. Молодь України : Структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан за умов тотальної аномії // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 3-26.
5. Черниш Н. Молодь. Непевне завтра // Родина – спільнота любові. XXII Міжнародний конгрес родини. – К. : Дух і Літера, 2007. – С. 237-246.
6. Черниш Н. Соціологія молоді та основи державної молодіжної політики в Україні. – К. : Вид-во Академії державного управління та місцевого самоврядування при Президенті України, 1994. – 39 с.
7. Лавріненко Н. Гендерні відносини в українській родині // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2010. – № 1.
8. Міщенко М. Сім'я як середовище формування електоральних орієнтацій : політично консолідовані і політично неконсолідовані родини // СОЦІОЛОГІЯ : теорія, методи, маркетинг. – 2013/2. – Квітень-червень. – С. 174-183.
9. Прибиткова І. Демографічна ситуація в Україні у дзеркалі Всеукраїнського перепису населення 2001 року // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 3. – С. 133-142.
10. Розподіл постійного населення України за статтю та віком станом на 1 січня 2011 року. Статистичний збірник. – К., Державна служба статистики України, 2012. – 420 с.
11. Статтєво-вікова структура населення України // <http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/gr/index.asp>
12. Соціологія: навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання, що вивчають «Соціологію» / О. В. Горпинич, О. Ю. Клименко, Л. М. Москаленко, М. С. Труш, В. Ф. Ятченко – Київ : ДУТ, 2019. – 235 с.
13. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.
14. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

Тема. Соціологія молоді

План

1. Молодь як соціально-демографічна спільність.
2. Молодь і сучасне суспільство. Проблеми життєвого самовизначення молоді.

3. Державна молодіжна політика в сучасній Україні : мета, завдання, принципи та механізми практичної реалізації.

4. Соціалізація молоді як соціальна та соціологічна проблема.

Основні поняття й категорії: молодь як соціально-демографічна спільність, соціальна зрілість, соціальне становлення молоді, соціалізація, неповнолітні покоління, молодіжні проблеми, молодіжна культура, молодіжна субкультура, державна молодіжна політика, інфантилізм.

Теми рефератів:

- Сутність, предмет, об'єкт і функції соціології молоді.
- Соціальні питання праці й забезпечення зайнятості молоді.
- Девіантні форми поведінки молоді та їх основні причини.
- Конфлікт поколінь : соціологічний аналіз бунту молоді.

Питання для самостійного опрацювання

1. Розробка молодіжних проблем у західній та вітчизняній соціології.
2. Освітня і професійна підготовка молоді на сучасному етапі.
3. Формування національної самосвідомості та патріотичне виховання молоді.
4. Політичний інфантилізм сучасної молодої людини : корені, шляхи активізації громадянської позиції.

Контрольні питання та завдання:

1. Розкрийте об'єкт і предмет соціології молоді, дайте визначення цієї спеціальної соціологічної теорії.
2. Охарактеризуйте молодь як соціально-демографічну спільність.
3. У чому полягають особливості тлумачення поняття «молодь» західною соціологією?
4. Назвіть віковий ценз молоді. Які дискусії з цього приводу Вам відомі і чим вони викликані?
5. Кого можемо вважати молоддю? Чому непросто визначити межі цієї суспільно-демографічної групи?
6. Дайте соціологічну оцінку збільшенню верхньої межі молодіжного віку до 35 років.
7. Назвіть основні групи в складі молоді та дайте характеристику їх спільних і відмінних рис.
8. Чому молодь вважають найдинамічнішою і найбільш схильною до новизни частиною суспільства?
9. Що таке «молодіжні проблеми»? Які види молодіжних проблем Ви можете назвати?
10. Порівняйте зміст державної молодіжної політики в Україні та у розвинених державах Заходу.

11. Окресліть характерні риси сучасної молоді (фізіологічні, психічні, інтелектуальні, соціальні).

12. Назвіть віковий ценз молоді. Які дискусії з цього приводу Вам відомі і чим вони викликані?

13. Обґрунтуйте доцільність збільшення верхньої межі молодіжного віку до 35 років.

14. Чому молодь вважають найдинамічнішою і найбільш схильною до змін та новизни частиною суспільства?

Література:

1. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2009-2015 роки // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/41-2009-%D0%BF>

2. Законодавче забезпечення молодіжної політики в Україні // <http://old.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/21.htm>

3. Ничипоренко С. В. Молодіжна сімейна політика в Україні. – Умань : Видавець «Сочінський», 2011.

4. Паніна Н. Молодь України : Структура цінностей, соціальне самопочуття та морально-психологічний стан за умов тотальної аномії // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 3-26.

5. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.

6. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

7. Черниш Н. Молодь. Непевне завтра // Родина – спільнота любові. XXII Міжнародний конгрес родини. – К. : Дух і Літера, 2007. – С. 237-246.

8. Черниш Н. Соціологія молоді та основи державної молодіжної політики в Україні. – К. : Вид-во Академії державного управління та місцевого самоврядування при Президенті України, 1994. – 39 с.

Тема. Соціальна девіація та соціальний контроль.

Соціальна маргінальність

План

1. Девіантна поведінка : сутність і види. Делінквентна поведінка.
2. Соціологічні теорії девіантної поведінки і злочинності.
3. Соціальна аномія, чинники її виникнення та розвитку.
4. Соціальний контроль, його структура і способи здійснення.
5. Проблема соціальної маргінальності в сучасному українському суспільстві

Основні поняття й категорії: девіація, девіантна поведінка, делінквентна поведінка, злочинна поведінка, основні теорії девіантної поведінки, культурна і психологічна девіація, конформізм, індивідуальні і групові відхилення, первинна і вторинна девіація, негативна й позитивна

девіація, соціальна патологія, аномія, антисоціальна поведінка, соціальний контроль, соціальна норма, цінності, право, традиції, санкції, маргінальність.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Соціальні норми як регулятори соціальної взаємодії.
- ✓ Соціальна діагностика та шляхи подолання девіантної поведінки.
- ✓ Соціальна аномія суспільства та її вплив на поведінку молоді.
- ✓ Соціальна маргінальність у сучасному українському суспільстві.

Питання для самостійного опрацювання

1. Проституція як різновид негативної девіації.
2. Аналіз причин девіантної поведінки неповнолітніх.
3. Суїцидальна поведінка (самогубство) як різновид негативної девіації.
4. Прояви девіантної поведінки в студентському середовищі.

Контрольні запитання та завдання:

1. Яку поведінку називають девіантною?
2. Яку поведінку називають делінквентною?
3. Які причини девіантної і делінквентної поведінки?
4. Назвіть функції суспільних девіацій.
5. Охарактеризуйте основні види девіації крізь призму їх позитивного та негативного впливу на суспільне життя.
6. Обґрунтуйте біологічні та психологічні теорії девіантної поведінки і злочинності.
7. Розкрийте суть основних соціологічних теорій девіантної поведінки і злочинності.
8. Який стан суспільства можна кваліфікувати як аномію?
9. Розкрийте зміст поняття «соціальна патологія».
10. Що таке соціальний контроль і чому він є необхідною умовою функціонування суспільства?
11. Які функції виконує система соціального контролю?
12. Назвіть агентів неформального і формального контролю.
13. Що таке «маргіналізація»? Назвіть відмінності природної, вимушеної та насильної маргіналізації.
14. Охарактеризуйте основні маргінальні групи в сучасній Україні. Що вплинуло на їх появу? Які ймовірні тенденції їх розвитку?

Література:

1. Головаха Е. И., Панина Н. В. Социальное безумие : история, теория и современная практика. – К., 1994.
2. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії : Навч. посібник. – К. : МАУП, 1999. – Гл. 7.
3. Оржеховська В. М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх / Навчально-методичний посібник. – К., 1996.

4. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.

5. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

Тема. Соціологія культури

План

1. Природа, структура і функції культури.
2. Основні форми, типи і рівні культури. Культурні універсалії.
3. Проблеми національно-культурного відродження в сучасній Україні.

Основні поняття й категорії: культура, культурні цінності, соціокультурні норми, елітарна культура, народна культура, масова культура, національна культура, субкультура, молодіжна культура, культурні універсалії, контркультура, культурний конфлікт, культурна акумуляція, акультурація, декультурація, інкультурація, культурний монізм, культурний плюралізм, культурна інтеграція, цивілізація, культурний комплекс, культурна дифузія, культурний етноцентризм, культурний релятивізм, культурний космополітизм, культурна деградація, мова, традиція, звичаї, ритуал, вірування, етнокультура, соціодинаміка культури, соціокультурний процес, соціально-культурне середовище, культурна асиміляція, культурна гомогенність, культурна деградація, культурна політика, культурно-мовна стратифікація, девіантна культура, соціальні діалекти, культурна інтервенція.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Традиції і спадковість у культурі.
- ✓ Субкультури, проблеми їх співвідношення.
- ✓ Цивілізація і культура.
- ✓ Глобалізація соціальних і культурних процесів у сучасному світі.
- ✓ Національні та регіональні особливості розвитку культури в Україні.
- ✓ Культура і мова.

Питання для самостійного опрацювання

1. Культура і повсякденне життя людини.
2. Культура і форми суспільної свідомості.
3. Глобальна культура і національна ідентичність.
4. Їжа як спосіб суспільної ідентифікації.
5. Сучасна міська культура і людина.
6. Етнічні стосунки і відносини в історії людства.
7. Законспектувати статтю польського соціолога Ф. Знанецького «Функції соціології як науки про культуру» (В кн.: Человек и общество.

Хрестоматія / Под ред. С. А. Макеева. – К. : Ін-т соціології НАН України, 1999. – С. 56).

8. Розробіть програму модернізаційної культурної політики для України.

Контрольні питання:

1. У чому полягає суть культури?
2. Назвіть основні елементи культури, охарактеризуйте їх.
3. Які соціальні функції культури?
4. Які існують форми культури? Чим вони відрізняються?
5. Що називають культурними універсаліями?
6. У чому полягає суть явищ культурного етноцентризму й культурного релятивізму?
7. Яку роль відіграє культура в структуруванні суспільства?
8. У чому полягає суть явищ культурного етноцентризму й культурного релятивізму?
9. Поясніть сутність поняття «цивілізація».
10. Яка роль культури в нормативно-ціннісній регуляції і саморегуляції діяльності та поведінки індивідів, соціальних груп, суспільства в цілому?
11. У чому проявляються традиції і новаторство в культурі?
12. Що описують статика й динаміка культури?
13. Назвіть основні форми культурно-мовної стратифікації.
14. Чи можлива сьогодні культурна революція?
15. Що ви розумієте від прогресом духовної культури?
16. Обґрунтуйте основні принципи культурної політики в Україні.

Література:

1. Загрійчук І. Д. На межі національних культур. – Харків, УкрДАЗТ, 2006.
2. Здіорук С. І., Парахонський Б. О., Валевський О. Л. Стратегічні аспекти національно-культурної політики України. – К., 1995.
3. Кіхно О. Доля української культури в європейському і світовому контексті // Генеза. – 1995. – № 1. – С. 66-72.
4. Козловець М. А., Михайлова М. О. Мультикультуралізм і проблема єдності суспільства // ХХ століття – етнонаціональний вимір та проблеми Голокосту : збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції. – Житомир, 22-23 жовтня 2010 р. – Дніпропетровськ : Вид-во Центр «Ткума», 2011. – С. 463-472.
5. Куценко О. Про деякі соціокультурні наслідки інституційних змін в українському суспільстві // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2000. – № 2. – С. 26-32.
6. Лісовий В. Культура і цивілізація // Філософ. і соціол. думка – 1993. – № 1.

7. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.
8. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.
- 9.
10. Юрій М. Ф. Соціологія культури: Навчальний посібник. – К. : Кондор, 2006.

Тема. Етносоціологія і етносоціальні процеси

План

1. Етносоціологія як наука : об'єкт, предмет та метод.
2. Етносоціальні спільноти людей, їх основні ознаки, умови формування та історичні форми розвитку.
3. Національні процеси і відносини. Міжнаціональні конфлікти : їх природа, типологія та способи розв'язання.
4. Соціально-етнічні процеси в сучасній Україні : стан та проблеми.

Основні поняття й категорії: етносоціологія, етнос, рід, плем'я, народність, нація, раса, національність, народ, метаетнос, субетнос, етнічна група, національні меншини, національні почуття, національний характер, національна свідомість, національна психологія, національна структура, національні відносини, етнізм, етнічний ренесанс, патріотизм, національна гордість, асиміляція, культура міжнаціонального спілкування, етнічний центризм, національні інтереси.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Етнос і особа : проблеми ідентичності.
- ✓ Етнічна ментальність : соціологічні аспекти.
- ✓ Мова і нація : соціальні аспекти.
- ✓ Етнічні конфлікти та шляхи і способи їх вирішення в сучасному світі.

Питання для самостійного опрацювання

1. Етнічні стосунки і відносини в історії людства.
1. Сучасні етнічні проблеми. Феномен етнічного ренесансу.
2. Проблема формування національної ідентичності в сучасному мультикультурному суспільстві.
3. Етнічні стереотипи в сучасному українському суспільстві
4. Національна злагода як фактор відродження України.

Контрольні питання та завдання:

1. Розкрийте сутність категорії «етнос» та її роль в дослідженні соціально-етнічних спільнот. Що таке «субетнос» і «суперетнос»?
2. Розкрийте зміст понять «рід», «плем'я», «народність», «нація», «народ», «етнічна група», «національні меншини».

3. Які соціальні процеси називаються етнічними? Які існують типи етнічних процесів ?

4. Які соціальні фактори впливають на формування міжнаціональних відносин?

5. Які передумови етнічного ренесансу на сучасному етапі суспільного розвитку?

6. У чому полягають особливості таких об'єднуючих етнонаціональних процесів як консолідація, асиміляція та роз'єднуючих – етнічне домінування, етнодискримінація, етнопріоритетний націоналізм та етнічний геноцид?

7. Що є причиною міжнаціональних конфліктів (на прикладі держав різних регіонів світу)?

8. Спираючись на матеріали перепису населення (1897, 1959, 1970, 1989, 2001 рр.), простежте тенденції в національному складі українського суспільства.

9. Розкрийте особливості сучасної національно-етнічної структури сучасної України.

10. Як співвідносяться між собою такі поняття як «український народ» і «українська нація», «народ України»?

11. Чому, на Вашу думку, так важко дати визначення «феномену націоналізму»?

12. Що ви розумієте під поняттям «національне відродження» в Україні?

13. Які проблеми у розвитку національних меншин в Україні?

14. Опишіть етнічні стереотипи, притаманні окремому народові (наприклад, українцям). Чим, на Вашу думку, вони спричинені?

15. Чинники сучасного етнолінгвістичного становища в Україні?

Література:

1. Ave, Ukraina! Декларація про державний суверенітет України / Я. Зайко, В. Севастьянов. – К. : Освіта України, 2011.

2. Євтух В. Етнічність у транснаціональному соціальному просторі : дизайн дослідницького проекту // СОЦІОЛОГІЯ: теорія, методи, маркетинг. – 2013/1. – Січень-березень. – С. 3-26.

3. Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань на тему : «Етнонаціональна політика України : здобутки та перспективи». – К., 2012.

4. Козловець М.А. Глобалізація як чинник деструкції ідентичності // Практична філософія. – 2008. – № 3.

5. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності : виклики глобалізації. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с.

6. Козловець М. А., Ковтун Н. М. Національна ідентичність в Україні в умовах глобалізації. Монографія. – К. : ПАРАПАН, 2010. – 348 с.

7. Мала енциклопедія етнодержавознавства // НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; Редкол. : Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – К. : Довіра : Генеза, 1996.

8. Михайлова М.О. Етнокультурна та національна свідомість : соціально-філософський аналіз. – Наукові записки. Серія «Філософія». – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія». – Вип. 8. – 2011. – С. 19-28.

9. Міжнаціональні відносини і національні меншини України : Стан, перспективи /За ред. Р. Чілачави. – К. : Голов. спеціалізована ред. л-ри мовами нац. меншин України, 2004.

10. Нельга О. Етнічна соціологія як наука // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2010. – № 2. – С. 160-163.

11. Рудакевич О. М. Національний принцип : етнополітична концепція нації. – Тернопіль, Вид-во Терноп. нац. екон. ун-ту «Економічна думка», 2009.

12. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.

13. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

14. Сучасна етнічна структура українського суспільства : теоретичні та практичні аспекти : зб. доп. учасн. «Круглого столу», м. Київ, 28 листоп. 2008 р. / Держ. ком. України у справах національностей та релігій; [упоряд. Саган О. Н., Пилипенко Т. І.]. – К. : Світ знань, 2008.

15. Україна поліетнічна = Multiethnic Ukraine / Держ. ком. України у справах національностей та релігій; [упоряд. Саган О. Н., Пилипенко Т. І.]. – К. : Світ знань, 2008.

Тема. Соціологія громадської думки. Масові комунікації в системі суспільних відносин

План

1. Соціологія громадської думки. Зміст і специфіка суспільної думки.
2. Функції громадської думки.
3. Роль суспільної думки в сучасних умовах.
4. Соціальна комунікація : поняття, структура та види.
5. Місце і роль засобів масової комунікації в сучасному суспільстві.
6. Комунікативні технології. Сучасні тенденції у розвитку масової комунікації.

Основні поняття й категорії : громадська думка, рівень розвитку демократії, рівень інституціалізації громадської думки, моральна атмосфера в суспільстві, комунікація, засоби масової інформації, комунікативні технології, пропаганда, public relations (PR), види комунікації, функції комунікації, комунікативні процеси, комунікативні дискурси, методи комунікативного аналізу, масова свідомість, громадська думка, суб'єкт та об'єкт громадської думки, структура громадської думки, функції громадської думки, інституціалізація громадської думки.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Суспільна думка і її роль у розвитку суспільства.
- ✓ Суспільна думка та вимір рівня її соціальної зрілості.
- ✓ Фактори формування громадської думки в сучасних умовах.
- ✓ Громадська думка студентської молоді.
- ✓ Громадська думка в Україні : стан і проблема інституціоналізації.
- ✓ Теорія «масової людини» та європейський суспільний розвиток.
- ✓ Плітки як соціальне явище : джерела та динаміка.
- ✓ Постмодерністські концепції мас-медіа.
- ✓ Вибірчі технології в сучасному соціумі : європейська традиція та український досвід.
- ✓ Плітки в суспільстві : джерела і динаміка.
- ✓ Громадська думка як об'єкт «паблік рілейшнз».

Питання для самостійного опрацювання

1. Громадська думка як соціальний інститут, сутність, джерела і специфіка формування.
2. Структура, канали висловлювання та функції громадської думки.
3. Закономірності функціонування громадської думки в Україні і проблеми її вивчення.
4. Громадська думка і соціальне управління.
5. Громадська думка як фактор соціальних змін.
6. Масова комунікація і соціальні стереотипи.
7. Роль засобів масової комунікації у соціалізації індивідів.
8. Наведіть приклади ролі мас-медіа у формування гендерних стереотипів в українському суспільстві.

Контрольні запитання та завдання:

1. Як співвідносяться такі поняття, як «суспільна свідомість», «масова свідомість» і «громадська думка»?
2. У чому сутність громадської думки як соціального інституту?
3. Які функції громадської думки?
4. Що може бути об'єктом громадської думки?
5. Які основні джерела формування громадської думки?
6. Які соціальні умови визначають активність функціонування та фактичне значення громадської думки?
7. Назвіть критерії соціальної зрілості громадської думки.
8. Чи можна вважати синонімічними вирази «вплив на громадську думку» і «маніпулювання громадською думкою»?
9. Яка структура комунікативного процесу?
10. Які закони комунікації Вам відомі?
11. Яка роль засобів масової інформації в масовій комунікації?
12. Як Ви оцінюєте сучасний стан українських засобів масової інформації?

13. Підтвердіть прикладами високий рівень опосередкованого впливу на суспільство сучасних мас-медіа (телебачення, Інтернет тощо).

14. Які фактори опосередковують вплив телевізійного насильства на розвиток агресивності в реальному житті?

15. Аналізуючи соціально-економічну і політичну практику сучасного українського суспільства, дайте відповідь на наступні питання:

а) чи впливає громадська думка на ефективність влади;

б) чи використовує влада громадську думку в процесі підготовки та прийняття управлінських рішень.

16. У чому полягають причини низької ролі громадської думки в політичному та соціальному житті українського суспільства?

17. Як впливають чутки на індивідів, соціальні групи і суспільство? Які прийоми використовуються для боротьби з ними?

18. Які передумови та умови ефективності комунікативної взаємодії?

19. Послухайте коментарії однієї й тієї ж події в програмах різних телеканалів («1+1», «Інтер», УТ-1 та ін.). У чому відмінність цих повідомлень?

Література:

1. Королько В. Г., Некрасова О. В. Зв'язки з громадськістю. Наукові основи, методика, практика. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 831 с.

2. Левада Ю. Людина, натовп та маса в громадській думці // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 1-2. – С. 80-91.

3. Матусевич В. Общественное мнение : критерии идентификации // Социология : теория, методы, маркетинг. – 2002. – № 2.

4. Массовая информация и общественное мнение молодежи / Под ред. Оссовского В. Л. – К. : Наукова думка, 1990.

5. Полторак В. А. Социология общественного мнения. Учеб. пособие. – К., Днепропетровск, 2000.

6. Иванов В. Ф. Соціологія масової комунікації : Навч. посіб. – К. : Київ. ун-т, 2000.

7. Королько В. Г., Некрасова О. В. Зв'язки з громадськістю. Наукові основи, методика, практика. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009.

8. Лалл Д. Мас-медіа, комунікація, культура, глобальний підхід. – К. : КІС, 2002.

9. Масова комунікація : Підручник / А. З. Москаленко, Л. В. Губерський, В. Ф. Иванов, В. А. Вергун. – К. : Либідь, 1997.

10. Нельга О. В. Соціологія громадської думки : Навчальний посібник. – Харків, 2008.

11. Постсоветская публичность : Беларусь, Украина. Сборник научных трудов под редакцией М. Соколовой, В. Фурса. – Вильнюс, 2008.

12. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.

13. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

Тема 11. Соціологія праці та управління

План

1. Праця як вид соціальної діяльності. Характер, зміст і функції праці.
2. Ставлення до праці і проблеми мотивації трудової діяльності.
3. Особистість в соціально-трудовах процесах. Трудова поведінка, її форми.
4. Трудовий колектив як соціальна організація і соціальна спільність.
5. Технологія та механізми процесу соціального управління.

Основні поняття й категорії: праця, соціально-трудові відносини і процеси, соціальні інститути і спільноти у сфері праці, функції праці, характер і зміст праці, умови праці, ставлення до праці, мотивація і стимулювання праці, організація праці, трудова поведінка, трудова адаптація, трудова мобільність, трудовий колектив як соціальна спільність і соціальна організація, виробничі конфлікти, управління, соціальна технологія, соціальне управління, стиль і методи управління, соціальні резерви.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Теорія людських відносин: її сутність і значення для розвитку соціології праці та суспільства.
- ✓ Відчуження праці, його причини і форми вияву.
- ✓ Менеджмент як складова соціології праці та управління.

Питання для самостійного опрацювання

1. Соціологічні теорії управління.
2. Моделі сучасного менеджменту.
3. Значення соціології праці та управління у вирішенні соціально-економічних проблем сучасного українського суспільства.
4. Опрацюйте § 7. «Чотири основні риси наукової організації управління» праці «Принципи наукового менеджмента» Ф. Тейлора // <http://www.improvement.ru/bibliot/taylor/tail008.shtm>

Контрольні питання і завдання:

1. Що вивчає соціологія праці та управління?
2. Що таке соціально-трудові відносини, чим вони відрізняються від функціонально-трудовах?
3. Назвіть основні види соціальних процесів трудової сфери?
4. Розкрийте роль праці в регуляції суспільних відносин.
5. Поясніть сутність Хоторнського експерименту. Чим збагатив він соціологію праці та управління?

6. Визначте головні завдання соціології праці та управління на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

7. Проведіть бесіди зі знайомими (не менше, ніж з 4-ма респондентами) і з'ясуйте, які стилі управління використовуються в трудових колективах, де вони працюють?

8. Які стимули, на вашу думку, можна назвати основними для тих, хто працює в державних організаціях та установах?

9. Визначте основні компоненти соціального управління.

10. Визначте основні принципи управління в сучасних умовах.

Література:

1. Герасимчук А. А., Козловець М. А., Саух І. В. Соціологія бізнесу : Навчальний посібник. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006.

2. Дворецкая Г. В., Махнорылов В. П. Социология труда. – К., 1990.

3. Дворецька Г. В. Соціологія праці : Навч. посібник. – К., 2001.

4. Лукашевич М.П. Соціологія праці : Підручник / М.П. Лукашевич. – К. : Либідь, 2004.

5. Слюсар В.М., Коваль Т.В. Соціологія праці : Навчально-методичний посібник. – Житомир : Видавництво ЖДУ, 2009.

6. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.

7. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

8. Сухачов С. Я. Трудові відносини : соціальний механізм функціонування. – Житомир, 2008.

9. Філософія управління : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. – К. : Знання України, 2007.

Тема. Соціологія політики

План

1. Соціологія політики: об'єкт, предмет, структура та функції.
2. Політика як інститут соціалізації та самореалізації людини.
3. Політична соціалізація сучасного суспільства

Основні поняття й категорії : соціальна політика, соціальні аспекти політики, політична соціалізація, лобіювання, політична культура, політичні відносини, політична етика, політична організація, політичні інтереси, політизація, політична поведінка.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Соціологія політики та її роль в розвитку суспільних процесів

- ✓ Ефективність діяльності політичних та соціальних рухів у сучасних умовах
- ✓ Окресліть основні складові політичної організації суспільства

Питання для самостійного опрацювання

1. Використовуючи соціологію типів партійних систем, зробіть аналіз партійної системи в Україні.
2. Враховуючи результати виборів до Верховної Ради України в 1998 р., визначте оцінку впливу політичних партій на суспільство. Чому він, на вашу думку, саме такий?
3. Здобуття Україною державної незалежності, поряд із багатьма іншими важливими питаннями, поставило ряд проблем у сфері соціології міжнародних відносин. У чому їх головний зміст?
4. Розкрийте місце і значення політичної соціології серед інших суспільних наук.
5. Видатний український соціолог М. Драгоманов вважається засновником української політичної соціології. Які головні напрямки його досліджень та ідеї?

Контрольні питання та завдання:

1. Що є предметом вивчення соціології політики?
2. Назвіть спеціалізовані розділи соціології політики.
3. Дайте визначення категорії “політика”.
4. Які питання охоплює соціологічна проблематика держави?
5. Назвіть основні типи й форми держав у історичному огляді.
6. У чому суть розвитку стадій політичних рухів? Відповідь обґрунтуйте.

Література:

1. Перегуда Є. В. Соціологія: навчальний посібник. / Є. В. Перегуда та ін. – К.: КНУБА, 2012. – 140 с.
2. Пилипенко В. Є. Українська соціологія сьогодні : дослідження основних сфер життєдіяльності суспільства. – Львів : ЗУСЦ, 2012. – 326 с.
3. Семюел Гантінгтон. Політичний порядок у мінливих суспільствах. – К.: Наш Формат, 2020. – 448 с.
4. Соціологія : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів – 2-ге вид., доопр., доп / за заг. ред. В. І. Докаша. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 448 с.
5. Соціологія: заг. курс: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – 2-е вид. – К.: Каравела, 2011. – 407 с.
6. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.
7. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

8. Соціологія: Навчально-методичний посібник для самост. вивч. дисц. / Брегеда А.Ю., Бовтрук А.П., Дворецька Г.В. Видавець: Київ: КНЕУ, 1999. – 124 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1048.html>

9. Спеціальні та галузеві соціології / За ред. В. Э. Пилипенка. – К. : Вища освіта, 2003.

МОДУЛЬ 2. СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПРАКТИКУМ

Тема. Конкретно-соціологічне дослідження : сутність, види та етапи проведення

План

1. Конкретно-соціологічне дослідження : поняття, види та етапи проведення.
2. Програма конкретно-соціологічного дослідження, функції та структура.
3. Вибірка в соціологічному дослідженні : сутність, типи і види.

Основні поняття й категорії : конкретно-соціологічне дослідження, розвідувальне дослідження, описове дослідження, аналітичне дослідження, разове і повторне дослідження, панельне і лонгітюдне дослідження, соціальний факт, соціальна проблема, проблемна ситуація, об'єкт і предмет дослідження, програма конкретно-соціологічного дослідження, гіпотеза, інтерпретація та операціоналізація понять, вимір у соціології, індикатор, шкала виміру, типи шкал, вибірка та її типи й види, генеральна і вибіркова сукупність, репрезентативність, помилка репрезентативності, основа та обсяг вибірки, одиниця аналізу, респондент, первинна соціологічна інформація, соціологічний інструментарій, стратегічний і робочий плани дослідження.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Методологічна і методична роль програми у соціологічному дослідженні.
- ✓ Проблема виміру в соціології.
- ✓ Роль гіпотези у соціологічному дослідженні.

Питання для самостійного опрацювання

1. Виявлення проблемної ситуації і формулювання проблеми дослідження.
2. Визначення мети, об'єкта і предмета соціологічного дослідження.
3. Вимоги до забезпечення якості та надійності вибірки.
4. Стратегічний і робочий плани соціологічного дослідження.

Контрольні питання та завдання:

1. Дайте визначення конкретно-соціологічного дослідження.
2. Чи існує залежність між соціальними явищами і видами конкретно-соціологічних досліджень?
3. Що визначає зміст та особливості різних видів соціологічних досліджень?

4. Назвіть основні функції програми соціологічного дослідження.
5. Чому розробка програми КСД потребує високої кваліфікації соціолога?
6. Що слід розуміти під «проблемною ситуацією»?
7. У чому полягають мета та проблема соціологічного дослідження?
8. Яка роль гіпотези в соціологічному дослідженні ?
9. Сформулюйте гіпотези причин зростання злочинності серед молоді і підлітків; плинності кадрів у педагогічному колективі.
10. Які переваги вибіркового дослідження перед суцільним ?
11. Назвіть компоненти дослідницької програми й охарактеризуйте їх.
12. Визначіть поняття «соціальна активність» й операціоналізуйте його.
13. Що таке генеральна і вибіркова сукупності? Якою має бути вибіркова сукупність?
14. Що таке соціологічна вибірка й репрезентативність вибірки?
15. Чим визначається репрезентативність вибіркової сукупності?
16. Які критерії визначають якість та надійність вибірки?
17. Здійсніть вибірку для опитування студентів університету з питань їх політичних орієнтацій.
18. У яких випадках використовується пошуковий, описовий і експериментальний план соціологічного дослідження?
19. З якою метою розробляється робочий план соціологічного дослідження?
20. Що таке валідність дослідження? Навіщо і яким чином вона визначається?

Література:

1. Мельніченко В. В. Соціологічні дослідження. Практикум : Навчальний посібник. – Миколаїв, 2004.
2. Паніна Н. Вимірювання в соціології та принципи застосування тестів у масових опитуваннях // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 1-2.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. – 2-ге вид., перероб і доп. – К. : Інститут соціології НАН України, 2001.
4. Полторак В. А. Маркетинговые исследования : методы и технологии. – Днепропетровск, 1998.
5. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.
6. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.
7. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований : Учебное пособие. – К. : МАУП, 2000.
8. Циба В.Т. Математичні основи соціологічних досліджень : кваліметричний підхід. – К. : МАУП, 2002.

Тема. Методи збору, аналізу соціологічної інформації

План

1. Аналіз документів. Сутність контент-аналізу.
2. Анкетування : різновиди і правила проведення.
3. Інтерв'ювання, його основні форми та особливості використання.
4. Експертне і соціометричне опитування в соціологічному дослідженні.
5. Метод спостереження та експерименту в соціології.
6. Процедури інтерпретації соціологічної інформації і пояснення фактів.
7. Основні етапи обробки даних й узагальнення результатів дослідження.
8. Процедури інтерпретації соціологічної інформації і пояснення фактів.

Основні поняття й категорії: кількісні методи, якісні методи, опитування та його види, анкетування, соціологічна анкета, інтерв'ювання, інтерв'ю та його види, експрес-інтерв'ю, фокус-група, експертна оцінка, соціологічне спостереження, соціологічний експеримент, документ, традиційний аналіз документів, контент-аналіз, соціометричний аналіз, соціоматриця, соціометрична картка, соціограма, залежність інформації, надійність інформації, кондифікатор, кодування інформації, порядкова система кодування, позиційна система кодування, табуляграма, об'єкт аналізу, просте групування, комбіноване групування, структурне групування, типологічне групування, ряд розподілу, таблиця переліку, комбінована таблиця, графік, квантифікація, рангування, полігон, варіаційний ряд, кореляція, регресія, кластерний аналіз, валідність інформації.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Особливості використання тестів у соціології.
- ✓ ЗМІ як джерело соціологічної інформації.
- ✓ Соціологічна анкета: поняття, структура і основні вимоги до її розробки в сучасних умовах.
- ✓ Методи опрацювання соціологічної інформації.
- ✓ Професійний кодекс соціолога.
- ✓ Соціологічна інформація та її використання у професійній (педагогічній) діяльності.

Питання для самостійного опрацювання

1. Соціологічна анкета як інструмент дослідження.
2. Поняття соціологічної інформації.
3. Контент-аналіз у дослідженнях масової комунікації.
4. Метод багатовимірної статистики.
5. Оформлення результатів соціологічних досліджень. Графічне зображення даних.
6. Комп'ютерне програмне забезпечення для обробки емпіричних даних.

Контрольні питання та завдання:

1. У чому полягає специфіка опитування як методу збору первинної соціологічної інформації?

2. Назвіть види опитувальних методик і зробіть порівняльний аналіз їх переваг та недоліків.
3. Чому анкетування є одним з найпоширеніших видів соціологічного опитування?
4. Якою повинна бути за змістом і формою соціологічна анкета?
5. У чому полягають переваги й недоліки роздаткового, поштового й пресового опитування?
6. Чим відрізняється соціологічне інтерв'ю від звичайної бесіди?
7. Чим соціологічні спостереження відрізняються від звичайних (життєвих) спостережень?
8. У чому полягає специфіка експертних опитувань?
9. У чому суть та особливості соціометричного опитування?
10. Які є види документальних джерел інформації і як вони використовуються в соціології?
11. Опишіть основні елементи методики фокус-груп.
12. Назвіть основні відмінності контент-аналізу документів від їх звичайного (традиційного) вивчення.
13. Які прийоми забезпечують отримання достовірної інформації.
14. Що являє собою кодування соціологічного інструментарію?
15. Розкрийте зміст формалізації та структурування в процесі аналізу та обробки соціологічної інформації.
16. Які показники взаємозв'язку для порядкових ознак?
17. Які показники взаємозв'язку для номінальних ознак?
18. Що таке «кореляція» і «регресія»?
19. З якою метою застосовують методи регресійного аналізу даних?
20. Охарактеризуйте клас завдань, що розв'язуються методами факторного і кластерного аналізу.
21. Які одиниці виміру застосовуються до контент-аналізу?
22. З якою метою проводяться соціологічні спостереження? Які їх типи?
23. Чим визначається достовірність та ефективність результатів спостереження?
24. Яка структура соціального експерименту? Які етапи його проведення?
25. Якими методами збору первинної соціологічної інформації ви скористаетесь для аналізу виборчої кампанії до місцевих органів влади?
26. Сформулюйте сукупність понять, які описують якість емпіричної соціологічної інформації.

Література:

1. Баскаков А. Я., Туленков Н. В. Методология научного исследования : Учеб. пособие. – 2-е изд., испр. – К. : МАУП, 2004.
2. Бахрушин В.Є. Методи аналізу даних : навч. посіб. для студентів. Запоріжжя : КПУ, 2011. 268 с. URL: http://web.kpi.kharkov.ua/auts/wpcontent/uploads/sites/67/2017/02/DAMAP_Ivashko_posobie2.pdf

3. Білоус В. С. Соціологія у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях : Навч. посібник. – К. : КНЕУ, 2002. – 140 с.
4. Городянченко В. Г. Социологический практикум : Учебно-методическое пособие. – К. : Издательский центр «Академия», 1999.
5. Іванов В. Контент-аналіз як формалізований метод дослідження документів // Філософська і соціолічна думка. – 1994. – № 3-4. – С. 211-224.
6. Коритнікова Н. Стадії підвищення рівня досяжності респондентів при проведенні інтернет-опитувань // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 1. – С. 80-94.
7. Куракіна В. Фокусовані і групові інтерв'ю як метод збирання соціологічної інформації // Філософ. і соціол. думка. – 1993. – № 5.
8. Паніотто В., Харченко Н. Криза в методах опитування та шляхи її подолання // Соціологія : теорія, методи, маркетинг : наук.-теорет. часопис. – 2012. – № 1. – С. 3-19.
9. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. – К. : Інститут соціології НАН України, 2011.
10. Прибиткова І. Статистичний аналіз і вимірювання в соціологічних дослідженнях // Соціологія : теорія, методи, маркетинг : наук.-теорет. часопис. – 2012. – N 3. – С. 99-113.
11. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.
12. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.
13. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований : Учеб. пособие. – К. : МАУП, 2000.

Тема. Звіт і його структура.

Практичні рекомендації, їх типи і шляхи реалізації.

План

1. Звіт як узагальнення матеріалів дослідження.
2. Практичні рекомендації як складова звіту КСД.
3. Типи й шляхи реалізації практичних рекомендацій.

Основні поняття й категорії : звіт, структура звіту, призначення звіту, практичні рекомендації, типи рекомендацій, значення практичних рекомендацій, реалізація рекомендацій.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Основні види підсумкових документів.
- ✓ Основні вимоги до підготовки звітів соціологічного дослідження.
- ✓ Структура та різновиди соціологічних звітів.

Питання для самостійного опрацювання

1. Оформлення результатів соціологічних досліджень.
2. Комп'ютерне програмне забезпечення для узагальнення емпіричних даних та оформлення звітної документації.
3. Графічне зображення даних у звітах КСД.
4. Підготуйте структуру звіту інтерв'юера та інструкцію щодо його заповнення.
5. Публікації звітів соціологічних досліджень у засобах масової інформації.
6. Підготувати презентацію «Поради щодо вдосконалення процедури проведення КСД».
7. Розробити алгоритм роботи над звітом соціологічного дослідження.

Контрольні запитання та завдання:

1. Структура звіту та загальні вимоги до його оформлення.
2. У чому полягає специфіка реалізації результатів соціологічного дослідження на практиці?
3. Вимоги до оприлюднення результатів дослідження.
4. Зміст і вимоги до практичних рекомендацій КСД.
5. Презентація результатів соціологічних досліджень в сучасних умовах.

Література:

1. Баскаков А. Я., Туленков Н. В. Методология научного исследования : Учеб. пособие. – 2-е изд., испр. – К. : МАУП, 2004.
2. Білоус В. С. Соціологія у визначеннях, поясненнях, схемах, таблицях : Навч. посібник. – К. : КНЕУ, 2002. – 140 с.
3. Герасимчук А. Соціологія: Навчальний посібник/ Андрій Герасимчук, Юрій Палеха, Оксана Шиян,; Ред. В. Я. Пипченко, Н. М. Труш. – 3-є вид., вип. й доп.. – К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2003. – 245 с.
4. Городяненко В. Г. Социологический практикум : Учебно-методическое пособие. – К. : Издательский центр «Академия», 1999.
5. Іванов В. Контент-аналіз як формалізований метод дослідження документів // Філософська і соціолічна думка. – 1994. – № 3-4. – С. 211-224.
6. Коритнікова Н. Стадії підвищення рівня досяжності респондентів при проведенні інтернет-опитувань // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 2013. – № 1. – С. 80-94.
7. Куракіна В. Фокусовані і групові інтерв'ю як метод збирання соціологічної інформації // Філософ. і соціол. думка. – 1993. – № 5.
8. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. – К. : Інститут соціології НАН України, 2011.
9. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. – К., 1996.
10. Паніотто В., Харченко Н. Криза в методах опитування та шляхи її подолання // Соціологія : теорія, методи, маркетинг : наук.-теорет. часопис. – 2012. – № 1. – С. 3-19.

11. Прибиткова І. Статистичний аналіз і вимірювання в соціологічних дослідженнях // Соціологія : теорія, методи, маркетинг : наук.-теорет. часопис. – 2012. – N 3. – С. 99-113.

12. Сасіна Л. Соціологія : Навчальний посібник/ Людмила Сасіна, Наталя Мажник; М-во освіти і науки України, Харківський нац. економічний ун-т. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2005. – 206 с.

13. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.

14. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

15. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований : Учеб. пособие. – К. : МАУП, 2000.

Тема. КСД в практичній діяльності політолога

План

1. Конкретно-соціологічне дослідження в професійній діяльності політолога.
2. Алгоритм здійснення соціологічних досліджень професіоналом-політологом.
3. Дослідження суспільно-політичних явищ і процесів в сучасних умовах.

Основні поняття й категорії : конкретно-соціологічне дослідження, суспільно-політична проблема, проблемна ситуація, об'єкт і предмет дослідження, програма конкретно-соціологічного дослідження, гіпотеза, інтерпретація та операціоналізація понять, суб'єкт дослідження, інтерв'юер, респондент, політолог-дослідник, соціологічний інструментарій, стратегічний і робочий плани дослідження, програма КСД, звіт та практичні рекомендації.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Роль і значення КСД в професійній діяльності політолога.
- ✓ Професійний кодекс політолога.
- ✓ Специфіка діяльності політолога в сучасних умовах.
- ✓ Особливості соціально-політичного розвитку України на сучасному етапі.
- ✓ Соціологічні дослідження політичних процесів в Україні.

Контрольні питання та завдання:

1. Чи існує залежність між суспільно-політичними явищами та процесами і видами конкретно-соціологічних досліджень?
2. Чому розробка програми КСД потребує високої кваліфікації дослідника?

3. Враховуючи результати місцевих виборів зробіть оцінку впливу політичної еліти на суспільство?

4. Розробіть програму соціологічного дослідження для вивчення актуальної проблеми суспільно-політичного характеру.

Література:

1. Василенко О.А., Сенча І. А. Математично-статистичні методи аналізу у прикладних дослідженнях: навч. посіб. Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. 166 с. URL: http://www.immsp.kiev.ua/postgraduate/Biblioteka_trudy/Vasylenko_Sencha_Matem_statyst.metody_2011.pdf

2. Мельніченко В. В. Соціологічні дослідження. Практикум : Навчальний посібник. – Миколаїв, 2004.

3. Паніна Н. Вимірювання в соціології та принципи застосування тестів у масових опитуваннях // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 1-2.

4. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. – 2-ге вид., перероб і доп. – К. : Інститут соціології НАН України, 2001.

5. Полторак В. А. Маркетинговые исследования : методы и технологии. – Днепропетровск, 1998.

6. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.

7. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.

8. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований : Учебное пособие. – К. : МАУП, 2000.

9. Сучасні методики контент-аналізу: навч. посіб. / За заг. ред. Костенко Н., Батаєвої К., Іванова В. Київ: Кондор, 2018. – 256 с.

10. Цибя В.Т. Математичні основи соціологічних досліджень : кваліметричний підхід. – К. : МАУП, 2002.

Тема. Специфіка виконання соціологічних досліджень в сучасних умовах

План

1. КСД: сучасний стан, тенденції та перспективи.
2. Новітні методи збору, опрацювання та інтерпретації соціологічної інформації.
3. Вимоги до звітності за результатами КСД в сучасних умовах (з врахуванням вимог часу).

Основні поняття й категорії : конкретно-соціологічне дослідження, соціальний факт, соціальна проблема, проблемна ситуація, об'єкт і предмет дослідження, програма конкретно-соціологічного дослідження, первинна

соціальна інформація, соціологічний інструментарій, стратегічний і робочий плани дослідження, практичні рекомендації, звіт, оприлюднення результатів дослідження.

Теми реферативних повідомлень:

- ✓ Особливості КСД в сучасних умовах: переваги і недоліки.
- ✓ Специфіка проведення соціологічних досліджень в умовах пандемії.
- ✓ Соціологічна інформація та її використання в сучасних умовах.
- ✓ Специфіка написання ра реалізації практичних рекомендацій в сучасних умовах.

Питання для самостійного опрацювання

1. Оформлення результатів соціологічних досліджень в сучасних умовах: переваги та недоліки.
2. Комп'ютерне програмне забезпечення для обробки емпіричних даних.
3. Графічне зображення даних соціологічних досліджень.
4. Якими методами збору первинної соціологічної інформації Ви скористаєтесь для аналізу виборчої кампанії до владних структур?

Контрольні запитання та завдання:

1. Які суперечності існують при розробці концепції дослідження в сучасних умовах?
2. Яким чином можна перевірити відповідність відповідей респондентів реаліям життя ?
3. Чи існує різниця між якісними та кількісними характеристиками об'єкта дослідження?
4. Яка роль конкретно-соціологічного дослідження в методологічному арсеналі сучасного дослідника?
5. Запропонуйте критерії класифікацій видів соціологічних досліджень. Відповідь обґрунтуйте.
6. У чому полягає специфіка відбору методів соціологічного дослідження в сучасних умовах?
7. Які особливості побудови вибіркового дослідження?

Література:

11. Василенко О.А., Сенча І. А. Математично-статистичні методи аналізу у прикладних дослідженнях: навч. посіб. Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. 166 с. URL: http://www.immsp.kiev.ua/postgraduate/Biblioteka_trudy/Vasylenko_Sencha_Matem_statyst.metody_2011.pdf
12. Мельніченко В. В. Соціологічні дослідження. Практикум : Навчальний посібник. – Миколаїв, 2004.

13. Паніна Н. Вимірювання в соціології та принципи застосування тестів у масових опитуваннях // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 1-2.
14. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. – 2-ге вид., перероб і доп. – К. : Інститут соціології НАН України, 2001.
15. Полторак В. А. Маркетинговые исследования : методы и технологии. – Днепропетровск, 1998.
16. Соціологія: кредитно-модульний курс : навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова ; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.
17. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.] ; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.
18. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований : Учебное пособие. – К. : МАУП, 2000.
19. Сучасні методики контент-аналізу: навч. посіб. / За заг. ред. Костенко Н., Батаєвої К., Іванова В. Київ: Кондор, 2018. – 256 с.
20. Циба В.Т. Математичні основи соціологічних досліджень : кваліметричний підхід. – К. : МАУП, 2002.

Література до курсу:

Основна:

1. Громадянське суспільство України: політика сприяння та залучення, виклики та трансформація: аналіт. доп. / [авт. кол.: В. М. Яблонський та ін.; за заг. ред. О. А. Корнієвського]. – Київ: НІСД, 2020. – 111 с.
2. Загальна соціологія: [хрестоматія] / концепція, упоряд., перекл. А. В. Фурман, В. С. Біскуп, О. С. Морщакова. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 354 с.
3. Корнієвський О. А. Становлення і розвиток державності та громадянського суспільства в Україні [Текст]: навч. посіб. / О. А. Корнієвський. – Чернігів: Освіт. центр, 2015. – 259 с.
4. Перегуда Є. В. Соціологія: навчальний посібник. / Є. В. Перегуда та ін. – К.: КНУБА, 2012. – 140 с.
5. Пилипенко В. Є. Українська соціологія сьогодні: дослідження основних сфер життєдіяльності суспільства. – Львів: ЗУСЦ, 2012. – 326 с.
6. Соціологія: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів – 2-ге вид., доопр., доп / за заг. ред. В. І. Докаша. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – 448 с.
7. Соціологія: заг. курс: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – 2-е вид. – К.: Каравела, 2011. – 407 с.
8. Соціологія: кредитно-модульний курс: навч. посіб. / М. А. Козловець, В. О. Федоренко, І. В. Копитова; за заг. ред. М. А. Козловця. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 490 с.
9. Соціологія: навч.-метод. посіб. / [Л. В. Горохова, та ін.]; [за ред. М. А. Козловця]. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 246 с.
10. Соціологія: навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання, що вивчають «Соціологію» / О. В. Горпинич, О. Ю. Клименко, Л. М. Москаленко, М. С. Труш, В. Ф. Ятченко – Київ: ДУТ, 2019. – 235 с.

Додаткова:

1. Вебер М. Господарство і суспільство. Нариси соціології розуміння [Пер. з нім. Микооли Кушніра]. – К.: Вид. дім «Всесвіт», 2012. – 1112 с.
2. Володимир Моренець, Олександр Саврук. «Ще (цінності, ідентичність, мислення, воля...). Науково-навчальний посібник. Випуск другий». – К.: Дух і літера, 2020. – 544 с.
3. Гайдучький П. Біль за Україну / Павло Гайдучький = Pain over Ukraine / Pavlo Gaidutskyi: присвяч. 25-річчю обрання Л. Д. Кучми Президентом України та 20-річчю - на другий термін. – Київ: ДКС Центр, 2019. – 656 с.
4. Курчаба Т. Соціологія: навч.-метод. посіб. / Тетяна Курчаба. – Л.: ПП Сорока Т. Б., 2015. – 184 с.

5. Малиновська О. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: [монографія] / Олена Малиновська; Нац. ін-т стратег. дослідж. - Київ : НІСД, 2018. - 471, [1] с.
6. Методологія і методи соціологічних досліджень в Україні: історія та сучасні проблеми. До 70-річчя В. Паніотто за наук. ред. В. С. Бакірова, Є. І. Головахи. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2017. – 208 с.
7. Олексій Мустафін. «Злам: кризи політичних режимів». – К.: Віват, 2021. – 288 с.
8. Підлісний М. М. Соціологічний практикум: Навчальний посібник у схемах і коментарях. – Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. – 132 с.
9. Підлісний М. М., Шубін В. І. Молодь як об'єкт соціологічного аналізу: монографія. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2011. – 270 с.
10. Пилипенко В. Соціальний діалог і трансформаційні зміни в Україні. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2018. – 184 с.
11. Regionalism without regions. Reconceptualizing Ukraine's Heterogeneity / ed.: Ulrich Schmid and Oksana Myshlovska. – Budapest ; New York : Central European University Press, 2019. – 459 p. Переклад назви: Регіоналізм без регіонів: переосмислення гетерогенності України.
12. Роджер Макнамі «Зафейсбучені: як соціальна мережа штовхає світ до катастрофи» / К.: Книголав, 2021. – 376 с.
13. Семюел Гантінгтон. Політичний порядок у мінливих суспільствах. – К.: Наш Формат, 2020. – 448 с.
14. Соціологія молоді: навч. посібник. К. Ю. Богомаз, І. І. Мачуліна, Л. М. Сорокіна. – Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2011 – 355 с.
15. Стан сучасного українського суспільства: цивілізаційний вимір: зб. наук. пр. / О.Г. Злобіна, Н.В. Костенко та ін. К.: Ін-т соціології НАН України, 2017. – 198 с.
16. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року: проект – 2017. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – 110 с.
17. Стан сучасного українського суспільства: цивілізаційний вимір. / За наук. ред. М.О. Шульги. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2017. – 198 с.
18. Сучасні методики контент-аналізу. – К.: Кондор, 2018. – 416 с.
19. Східноукраїнський конфлікт в контексті глобальних трансформацій [Текст] : зб. наук. пр. / Укр. ін-т стратегій глоб. розвитку і адапт. – Донецьк : Схід. вид. дім, 2015. – 363 с.
20. Теоретики світової соціології: життя та творчий спадок (Путівник портретною галереєю Інституту соціології НАН України); за ред. акад. НАН України, проф., д. е. н. В. Ворони. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. – 301 с.
21. Титаренко О. О. Соціологія : навчальний посібник / О. О. Титаренко. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 210 с.

22. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Випуск 3 (17) / Гол. ред. В. М. Ворона, М. О. Шульга. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2016. – 550 с.

23. Українське суспільство: що знаємо, чого не знаємо і чого уникаємо? – К.: Ін-т соціології НАН України, 2017. – 152 с.

24. Фарід Закарія «10 уроків для світу після пандемії». – К.: Наш Формат, 2021. – 264 с.

25. Vivat, Ukraina! : у 3-х т. / [упоряд. В. І. Севастьянов]. – 2015 – 2017.:

Т. 1 : Від Декларації про державний суверенітет України до Конституції України. – Київ : ТОВ «СІК ГРУП Україна», 2015. – 782 с.

Т. 2 : Двадцять років потому. Осмислення. – Київ : ТОВ «СІК ГРУП Україна», 2015. – 1063 с.

Т. 3 : D'ou venons-nous? Qui sommes-nous? Ou allons-uous?. – Київ : ПАТ «Вілон», 2017. – 1023 с. Переклад назви: Звідки ми прийшли? Хто ми? Куди ми йдемо?

Інтернет-ресурси:

1. Загальна соціологія. URL: http://pidruchniki.com/14170120/sotsiologiya/sotsiologiya_osobliva_suspilna_nauka

2. Основні поняття соціології. URL: http://pidruchniki.com/13761025/sotsiologiya/osnovni_ponyattya_sotsiologiyi

3. Соціологія: навчальний посібник. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-189.html>

4. Соціологія: Навчально-методичний посібник для самост. вивч. дисц. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-39.html>

5. Соціологія: 100 питань – 100 відповідей. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-176.html>

6. Соціологія: Навч. посібник. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-67.html>

7. Соціологія культури: Навчальний посібник. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-180.html>

8. СОЦІАЛЬНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА. Збірник наукових праць. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/socvimirsyp/svs-2019.pdf>

9. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Збірник наукових праць. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/mon2020.pdf>

10. Загальна соціологія: [хрестоматія]. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12589.pdf>

Зразок завдань до ПМР

I. Завдання теоретичне завдання

Соціальна мобільність : сутність, типи і фактори.

II. Завдання тестове

1. Соціологія як наука виникла:

- а) в кінці XVIII ст.;*
- б) у першій половині XIX ст.;*
- в) в другій половині XIX ст.;*
- г) на початку XX ст.*

2. Соціологічне дослідження, яке має своєю метою уточнення проблеми, це:

- а) описове;*
- б) розвідувальне;*
- в) аналітичне;*
- г) лонгitudне.*

3. Виберіть найбільш повне визначення поняття «соціальна структура суспільства»:

а) соціальна структура суспільства – це соціальні спільноти, які створюються за певними ознаками, розвиваються і змінюються під впливом різноманітних чинників;

б) соціальна структура суспільства – це самі люди, організовані в різного роду групи;

в) соціальна структура суспільства – це сукупність взаємопов'язаних між собою та впорядкованих одна щодо одної стабільних спільностей людей (соціальних груп), певний порядок їх взаємозв'язку та взаємодії.

4. Сукупний об'єкт дослідження, на який соціолог має намір поширити висновки свого дослідження, називається:

- а) експериментальною групою;*
- б) генеральною сукупністю;*
- в) референтною групою;*
- г) вибірковою сукупністю.*

5. Девіантна поведінка – це:

- а) поведінка, що відхиляється від загальноприйнятих у суспільстві норм;*
- б) конформна поведінка;*
- в) кримінальна поведінка;*
- г) неконтрольована поведінка.*

III. Завдання творче

Визначте найважливіші демографічні проблеми сучасності у глобальному і регіональному аспектах. Окресліть можливі шляхи їх вирішення.

Критерії оцінювання ПМР

Вид завдання	Оцінка	Вимоги до знань та умінь студентів
Теоретичне завдання <i>Максимальна кількість балів – 40</i>	40 балів	Ґрунтовний виклад опрацьованого під час вивчення освітньої компоненти матеріалу в повному обсязі логічно та послідовно.
	30 балів	Програмовий матеріал відтворено в обсязі 90-80 % зі збереженням логічної послідовності викладу. Проте допущено незначні помилки або порушено послідовність відтворення матеріалу; недостатньо проявляється самостійність мислення, зустрічаються окремі граматичні огріхи.
	25 балів	Відповідь відтворено у межах засвоєного матеріалу курсу (80-70 %) з незначними неточностями та порушенням послідовності або логіки викладу.
	20 балів	Достатня, логічно послідовна відповідь (70-60 %) програмного матеріалу, мають місце окремі помилки.
	15 балів	Програмний матеріал викладено послідовно, проте частково (60-50 %) з допущенням несуттєвих помилок.
	10 балів	Достатня відповідь (80-70 % програмного матеріалу), але здобувач допускає грубі помилки, виклад матеріалу хаотичний, логічно непослідовний.
	5 балів	Механічне (несвідоме) відтворення матеріалу зі значними помилками; - або подання матеріалу в обсягах менших за 50 % програмного матеріалу.
	0 балів	Відповідь взагалі не розкриває зміст питання або відсутня.
Тестове завдання. <i>Максимальна кількість балів – 30.</i>	3 бали	Правильна відповідь на тестове завдання.
	1-2 бали	Часткова відповідь (не всі правильні варіанти відповідей обрано, чи обрано помилкову із можливих правильних у переліку).

	0 балів	Неправильна відповідь на тестове завдання.
Творче завдання. <i>Максимальна кількість балів – 30.</i>	30 балів	Правильно виконане завдання.
	10-20 балів	Завдання виконане частково або з допущенням огріхів. .
	0 балів	Зміст завдання не розкрито або відповідь не стосується завдання.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

Оцінювання здобувачів вищої освіти в процесі вивчення освітньої компоненти здійснюється відповідно до «Положення про критерії та порядок оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка згідно з Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою» https://zu.edu.ua/offic/ocinjuvannya_zvo.pdf.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти за всіма видами навчальних робіт проводиться за поточним, модульним та підсумковим контролюми.

Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти

Оцінка за національною шкалою		Оцінка в балах	Оцінка за шкалою ECTS	
Екзамен	Залік		Оцінка	Пояснення
Відмінно	Зараховано	90-100	A	відмінне виконання завдань чи відтворення матеріалу з незначними помилками (несуттєвими огріхами)
Добре		82-89	B	відтворення вивченого вище середнього рівня з кількома помилками
		74-81	C	в цілому правильне відтворення матеріалів з незначною кількістю суттєвих помилок
Задовільно		64-73	D	рівень засвоєння матеріалів, містить значну кількість недоліків
		60-63	E	виконання завдань задовольняє мінімальні критерії
Незадовільно	Незараховано	35-59	FX	з можливістю повторного складання
		1-34	F	з обов’язковим повторним вивченням курсу

Підсумкова оцінка з вивчених модулів за навчальний рік (ПОМ) розраховується:

№ модулю	$M_{\%n}$ (відсоткове значення модулю освітньої компоненти)
Модуль 1	$M_{\%1} = 50 \%$
Модуль 2	$M_{\%2} = 50 \%$
Сума	100

ЕКЗАМЕН

Оскільки формою підсумкового контролю освітньої компоненти є екзамен, то здобувачі вищої освіти в яких підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) за семестр становить 60 і більше балів, мають право не складати екзамен. У такому разі підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) = Екзаменаційній оцінці (ЕО) = Підсумковій оцінці (ПО).

$$ПОМ=ЕО=ПО$$

У випадку складання екзамену підсумкова оцінка (ПО) визначається як середнє арифметичне балів підсумкової оцінки з вивчених модулів (ПОМ) та екзаменаційної оцінки (ЕО).

$$ПО=(ПОМ+ЕО)/2$$

Орієнтовні питання до екзамену:

1. Об'єкт, предмет і методи соціології. Структура соціологічного знання та характеристика його основних рівнів.
2. Основні категорії соціології. Зміст поняття «соціальне».
3. Роль соціології в суспільстві, її функції та завдання.
4. Основні етапи розвитку соціологічного знання, їх загальна характеристика.
5. Протосоціологія : поняття, ідеї і напрямки.
6. Становлення соціології як самостійної науки. Соціологічний проєкт О. Конта.
7. Позитивізм і натуралізм у соціології.
8. Органіцизм та еволюціонізм Г. Спенсера.
9. Соціальна теорія марксизму.
10. Психологічні школи в соціології (кінець XIX – початок XX ст.).
11. Соціологія Е. Дюркгейма. Вчення про солідарність.
12. «Розуміюча соціологія» М. Вебера.
13. Німецька формальна соціологія (Г. Зіммель, Ф. Тьонніс).
14. Когерентність сучасних соціологічних теорій. Інтегральна соціологія П. Сорокіна.
15. Основні школи, концептуальні напрями та характерні риси сучасної західної соціології.
16. Емпірична соціологія : становлення, етапи розвитку та основні школи.
17. Зародження й розвиток соціального знання в Україні від княжої доби до початку XIX ст.
18. Становлення й розвиток вітчизняної соціології у другій половині XIX – початку XX ст. (М. Драгоманов, О. Потебня, І. Франко, М. Грушевський, М. Шаповал та ін.).
19. Соціологія в Україні радянської та пострадянської доби.
20. Українська соціологія сьогодні : стан, актуальні завдання й перспективи розвитку.
21. Соціальна система : поняття, структура, функції і типи.
22. Суспільство як соціальна система, його структура.
23. Соціальна структура суспільства, її основні елементи та види.
24. Соціальні дії, зв'язки і взаємодії як основа суспільного життя.
25. Соціальні відносини : сутність, структура і механізми відтворення.
26. Природа і суспільство. Взаємодія природних і соціокультурних чинників у сучасних умовах.
27. Глобалізація як соціальний феномен : сутність, етапи і характерні ознаки.
28. Глобальні проблеми сучасності: сутність та шляхи розв'язання.
29. Соціологічна концепція «суспільства ризику» : еволюція, типологія, ознаки та види ризиків.

30. Сучасне українське суспільство : характерні риси і проблеми модернізації.
31. Соціальні зміни : теорії, моделі, фактори.
32. Соціальні спільноти, їх типологія і характерні риси.
33. Малі соціальні групи, їх типологія і значення в життєдіяльності суспільства й особистості. Референтна група.
34. Інституціоналізація як соціальний феномен. Соціальні інститути : структура, функції, типологія.
35. Соціальна організація : сутність, структура і типологія. Управління організаціями.
36. Соціальна стратифікація : поняття та види. Основні концепції стратифікації.
37. Середній клас : ознаки, функції. Соціально-стратифікаційні процеси в сучасному українському суспільстві.
38. Соціальна мобільність : сутність, типи і фактори.
39. Соціальна маргінальність : поняття, типологія. Маргінальність в Україні.
40. Культура як специфічна форма соціального буття людини. Поняття, структура і функції культури.
41. Типи та форми культур. Субкультура. Молодіжні субкультури.
42. Особистість як суб'єкт і об'єкт суспільних відносин.
43. Структура і типологія особистостей в соціології.
44. Основні соціологічні концепції особистості, їх характеристика.
45. Рольова теорія особистості. Соціальний статус і соціальні ролі особистості.
46. Рольова напруга і рольовий конфлікт.
47. Соціалізація : сутність, фази, рівні, стадії та етапи. Агенти соціалізації.
48. Виховання як соціальний феномен : сутність, структура і функції.
49. Десоціалізація і ресоціалізація. Особливості ресоціалізації в сучасному українському суспільстві.
50. Соціальна девіація : сутність і типологія. Девіантна поведінка : поняття, види, причини і шляхи подолання. Молодіжна девіантність.
51. Соціальний контроль, його структура, функції, механізми і способи здійснення.
52. Соціальна сутність та функції праці. Особливості професійної діяльності політолога.
53. Етносоціологія та етносоціальні процеси.
54. Етносоціальні спільноти людей, їх основні ознаки, умови формування та історичні форми розвитку.
55. Соціально-етнічні процеси в сучасній Україні : стан та проблеми.
56. Конфлікт як соціальне явище. Соціологічні теорії конфлікту.
57. Класифікація, функції, структура та стадії протікання соціальних конфліктів.
58. Форми, способи і методи розв'язання соціальних конфліктів.

59. Соціальні конфлікти в сучасній Україні.
60. Соціально-демографічна структура суспільства. Демографічна ситуація і демографічна політика в сучасній Україні.
61. Молодь як соціально-демографічна група. Загальні засади державної молодіжної політики в Україні.
62. Сім'я як соціальний інститут та мала соціальна група. Типи сім'ї та шлюбу. Функції сім'ї.
63. Стан і тенденції розвитку сучасної сім'ї. Сім'я в умовах сучасної України.
64. Молодь як соціально-демографічна спільність. Молодь і суспільство.
65. Проблеми життєвого самовизначення молоді в сучасному українському суспільстві.
66. Освіта як соціальний інститут. Зміст і функції освіти.
67. Освіта в сучасному світі. Тенденції і проблеми модернізації вітчизняної освіти.
68. Громадська думка: поняття та функції. Об'єкт і суб'єкт громадської думки.
69. Засоби формування, форми вираження та методи вивчення громадської думки.
70. Роль і значення громадської думки у політичній сфері.
71. Засоби масової інформації: поняття, структура, види та роль в сучасному суспільстві.
72. КСД (конкретно-соціологічні дослідження): сутність, етапи проведення та види конкретно-соціологічних досліджень.
73. Програма конкретно-соціологічного дослідження: поняття, структура і функції.
74. Визначення проблеми, об'єкта й предмета соціологічного дослідження.
75. Інтерпретація й операціоналізація понять у соціологічному дослідженні.
76. Вибірка в соціологічному дослідженні: сутність, типи і поняття репрезентативності.
77. Гіпотези в соціологічному дослідженні: сутність, правила висування та перевірки.
78. Вимір у соціології: основні поняття і проблеми.
79. Методи збору та аналізу соціологічної інформації.
80. Анкетування: сутність, різновиди, правила проведення. Використання анкетувань в політичній сфері.
81. Інтерв'ювання: сутність, типи і специфіка використання в політології.
82. Роль спостереження та експерименту в соціологічних і політологічних дослідженнях.
83. Документи як джерело соціологічної інформації, їх класифікація. Методи аналізу документів. Контент-аналіз.

- 84. Соціометричний метод у соціології.
- 85. Опрацювання та аналіз первинної соціологічної інформації.
- 86. Процедура інтерпретації соціологічної інформації і пояснення фактів.
- 87. Звіт у соціологічному дослідженні: зміст та структура.
- 88. Практичні рекомендації у соціологічних дослідженнях: типи і шляхи реалізації.
- 89. Роль та значення соціологічних досліджень в суспільній практиці. КСД в практичній діяльності політолога.
- 90. Специфіка використання соціологічних досліджень в сучасних умовах.

Для нотаток